

Allmänna avdelningen

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar Ny förverkandelagstiftning (SOU 2021:100) (Justitiedepartementets diarienummer Ju2022/00065)

Tingsrätten tillstyrker överlag förslagen som läggs fram i utredningen – reglerna om förverkande blir väsentligt tydligare och hanteringen av frågor om förverkande kommer på flera punkter att förenklas.

Med detta sagt vill tingsrätten kommentera förslagen i de delar som framgår nedan.

Nettoförverkande av brottsvinster

Det bör övervägas om bruttovinsten, snarare än nettovinsten, bör förverkas. Framförallt för att reglerna om förverkande därigenom blir enklare att för den som ska tillämpa dem. Men till saken hör även det som Åklagarmyndigheten pekar på i sitt remissvar: varför ska samhället – på ett principiellt plan – godta en bankrånarens utlägg för inköp av en flyktbil eller en narkotikaförsäljarens inköpskostnader för narkotika såsom "avdragsgilla" kostnader?

Självständigt förverkande av brottsvinster

Tingsrätten är tveksam till om beviskravet "visat" är lämpligt vid självständigt förverkande av brottsvinster, medan beviskravet "klart mera sannolikt" finns kvar för utvidgat förverkande.

Av utredningen framgår nämligen att den bevisning som kommer att ligga till grund för prövningar av självständigt förverkande kommer att vara av samma typ som den som idag läggs fram vid utvidgat förverkande. Det rör sig i allt väsentligt om indirekt bevisning, det som ibland kallas för indicier, såsom värdet av det som begärs förverkat och tillgångsutredningar.

Att utifrån det typ av bevisning som vi nu talar om att skilja på fall där det är "klart mer sannolikt" respektive "visat" att egendom härrör från brottslig verksamhet är ingen lätt uppgift. Båda beviskraven befinner sig ju mellan det

som är ”sannolikt” och det som är ”ställt bortom rimligt tvivel”, låt vara att ”visat” befinner sig något närmare ”ställt bortom rimligt tvivel”.

Detta innebär i sin tur att det finns risk för att man i rättstillämpningen i realiteten inte kommer att göra någon skillnad på den utredning som krävs för utvidgat förverkande (”klart mer sannolikt”) respektive självständigt förverkande (”visat”). Suddas gränserna ut, eller i varje fall är svåra att se, kan man fråga sig varför beviskravet ”visat” ska användas överhuvudtaget.

Ett annat möjligt scenario är att det i rättstillämpningen börjar krävas någon form av mer direkt bevisning innan beviskravet ”visat” är uppfyllt. Någon sådan bevisning lär sällan finnas och i sådana fall kommer den nya formen av förverkande att bli till en papperstiger.

Därför kan det finnas skäl att överväga ett annat beviskrav för självständigt förverkande än det som föreslås.

Vidare instämmer tingsrätten med vad Justitiekanslern har framfört om retroaktivitetsförbudet samt preskription. (Se JK:s remissyttrande den 22 april 2022 dnr 2022/633.)

Tredje mans rätt i mål där egendom begärs förverkad

Reglerna kommer att bli tydligare om det i 36 kapitlet brottsbalken, i de delar som rör tredjemans rätt, tas in en hänvisning till 2 kapitlet 8 § i den nya förfarandelag som föreslås.

Förslaget till ny förfarandelag

I 3 kapitlet 2 § förslaget till ny förfarandelag framgår att åklagaren som huvudregel ska besluta om förverkande i vissa fall när någon har åtalats för brott. Läser man de inledande bestämmelserna i 1 kapitlet 1 och 2 §§ framgår dock inte att det i lagen finns en sådan bestämmelse, som alltså gäller även när frågan om förverkande rör någon som är tilltalad för brott. Möjligen bör det finnas en hänvisning i 2 § till 3 kapitlet 2 §, på samma sätt som förslagets lagtext i 2 § hänvisar till 2 kapitlet 8 §.

När det gäller 2 kapitlet 8 § finns regler om såväl offentliga försvarare som rättsliga biträden. Förordnas offentlig försvarare eller rättsligt biträde med stöd av det föreslagna lagrummet kommer dock den som beviljas förmånen inte vara åtalad för brott – eller åtminstone är det inte den anledningen som förordnande sker enligt 2 kapitlet 8 §. Därför kan det finnas en pedagogisk poäng i att enbart förordna rättsliga biträden, och inga offentliga försvarare, när det sker med stöd av det föreslagna lagrummet.

Vidare anser tingsrätten att prövningstillstånd även ska vara regeln vid överklagandet till hovrätten av utvidgat förverkande och självständigt förverkande. (Se förslagets 4 kapitel 12 §.)

Prövningstillstånd är inte längre en ny företeelse och det finns stabil praxis för hovrätterna att luta sig emot i fråga om hur reglerna bör tillämpas. Hovrätterna tillämpar också dessa med gott omdöme, såvitt tingsrätten kan bedöma. Mot den bakgrunden ser tingsrätten inget skäl att tveka, när nya institut – som självständigt förverkande – införs, att låta reglerna om ”PT” också omfatta det nya. Visserligen kan säkerligen frågor om utvidgat och självständigt förverkande vara komplicerade, men med all säkerhet kan de vara än mer komplicerade i många av de dispositiva tvistemål som idag kräver prövningstillstånd. Inte heller komplexiteten är därför ett bärande skäl mot prövningstillstånd.

Några risker för enskildas rättssäkerhet, med ett krav på generellt ”PT”, finns därför knappast. Samtidigt kan det hålla nere det allmännas kostnader i alla fall något, vilket förstås är en fördel. Därför anser tingsrätten att kravet på prövningstillstånd enligt 4 kapitlet 12 § i förslaget bör gälla vid alla typer av förverkande.

Slutligen anser tingsrätten att förslaget till den nya förfarandelagen inte till sin lydelse är tydlig vad gäller rätten till offentlig försvarare/rättsligt biträde för unga.

Av 5 kapitlet 1 § framgår att för den som är under 21 år ska bl.a. 32 a § LuL tillämpas. Den bestämmelsen gäller i sin tur unga under femton år. I denna del väcker förslaget flera frågor:

- ska 32 a § LuL gälla även för de som är över 15 men under 21, när förslaget till ny förfarandelag är tillämplig? Eller gäller hänvisningen bara dem som är under 15?
- Vilken av det två punkterna i 32 a § LuL ska tillämpas? Enligt den ena ska ett biträde förordnas om det inte är uppenbart att den unge saknar behov av ett sådant, enligt den andra krävs det synnerliga skäl för att få ett sådant biträde.
- Om hänvisningen till 32 a § bara gäller för de som är under 15 år, vad gäller i sådana fall för dem som är över 15 år med under 18 år? Det finns ingen hänvisning till 24 § LuL.
- Om hänvisningen till 32 a § LuL gäller för alla som är under 21 år – varför ska i sådana fall de ha en starkare rätt till offentlig försvarare än vad de hade haft för det fall de istället hade var åtalade för brott (24 § LuL gäller ju bara för dem som är 15–18 år, för äldre ungdomar finns inga särskilt förmånliga regler i LuL om rätten till försvarare).

Kort och gott: den föreslagna lagtexten till 5 kap. 1 § ny förfarandelag skulle kunna bli tydligare när det gäller rätten till offentlig försvarare/rättsligt biträde för unga.

Detta yttrande har beslutats av chefsrådmannen Anders Carlbaum i samråd med rådmännen Mattias Nordell (föredragande) och Caroline Isaksson samt tingsfiskalerna Linn Brewer och Giulia Burman.

Anders Carlbaum

Mattias Nordell